

Zināt pēc kādiem noteikumiem spēlēt

Ir labi zināt, pēc kādiem noteikumiem jāspēlē, vēl labāk – piedalīties spēles noteikumu radīšanā

Tā standartu būtību un nepieciešamību iesaistīties to izstrādē ilustratīvi iezīmē Standartizācijas biroja Latvijas standarts (LVS) vadītājs Ingars Pilmanis. Ikdienā mēs lietojam neskaitāmas standartizētas preces un pakalpojumus, par to pat neaizdomājoties – elektroierīces spraužam vienādās elektrības rozetēs visā Eiropā, rastām uz vienāda izmēra A4 papīra lapām, norēķināmies ar vienāda izmēra maksājumu kartēm utt. Standarti – nacionālie, reģionālie (Eiropas) un starptautiskie – uzskatāms par tirgus pašregulācijas mehānismu, jo tos iniciē un izstrādā nevis ierēdņi, bet gan ieinteresētās puses, piemēram, ražotāji, tirgotāji, piegādātāji, patērētāju interese aizstāvji, zinātnieki, eksperti, un tas notiek uz vienošanās pamata. Un, lai arī standartu ievērošana ir brīvprātīga, tā ir zināma drošības garantija gan ražotājam, gan lietotājam – ka produkts atbilst kvalitātes prasībām un būs savietojams ar citiem produktiem vai to daļām.

Drošības sardzē

Ap 10% standartu gan ir cieši savijušies ar likumdošanu. «Piemēram, mobilo telefonu gadījumā likumos ir noteikts, ka tiem ir jābūt drošām. Kā mērit drošumu, īpaši, ņemot vērā, ka drošības prasības mainās? Protams, var dažādi eksperimentēt, veikt visādas pārbaudes. Taču viens no veidiem, kā ražotājs var garantēt klientam, ka viņa produkts ir drošs, ir izpildot standarta prasības,» skaidro I. Pilmanis. Tā devētā Eiropas jaunā pieeja pat nosaka – standartu lietošana ir brīvprātīga, taču jāievēro likumdevēja definētos mērķus un jāizpilda būtiskākās prasības attiecībā uz preču drošību, cilvēku veselību un vides aizsardzību. Viens no redzamākajiem piemēriem ir rotaļlietas bērniem, kuras nedrīkst būt sīkas detaļas, asi stūri, tās nedrīkst bērnam nodarīt pāri. Standarts sīkāk definē, cik garš drīkst būt pie rotaļu mašīnītes piesietais striķītis vai šallīte lellei, lai bērns ar to nejauši nenozāpātos, cik liela drīkst būt bumbiņa, lai bērns ar to neaizrītos utt. Ražotājs, protams, var nevadīties pēc standarta, taču tad, lai uz ražotās rotaļlietas varētu uzlikt labi atpazīstamo marķējumu CE, tam sava pro-

INFORMĀCIJAI

Ieguvumi no standartu lietošanas

- augstāka produktu/pakalpojumu kvalitāte un drošība, un klientu apmierinātība;
- produktu un komponentu saderība/savietojamība;
- piekļuve starptautiskiem tirgiem;
- augstāka reputācija;
- izmaksu samazinājums un resursu ietaupījums;
- atbalsts tehnoloģiskai izaugsmei;
- drīzāka jaunu izstrādājumu tirgus gatavība;
- atbilstība likumdošanai.

Standartu lietošana ir maksas pakalpojums

- Vidējā maksa 10–15 eiro, dārgākie – ap 50 eiro;
- standarta dzīves cikls ir pieci gadi, tiek pārskatīts;
- bezmaksas standartu iespējams lasīt LVS Standartu lasītavā un Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

AVOTS: LVS

Šobrīd ir ap 20 tūkstošiem Eiropas standartu, tie attiecas uz 70% rūpniecības produktu. Pārtikas sektorā standartu ir ievērojami mazāk - lielākoties ir nekaitīguma prasības. Lai arī ko nerunāja, stājoties Eiropas Savienībā, gurķiem standartu nav.

dukta atbilstība būtiskākajām prasībām jāaplicina citā ceļā, piemēram, sertificējoties, kas prasa papildu laiku un naudas resursus. Protams, nevar izslēgt arī negodprātības vai neuzmanības radītas kļūdas, kad drošības un kvalitātes apliecinājums precīzā, bet tā neatbilst prasībām. Patērētāju tiesību aizsardzības centrs regulāri brīdina par drošības standartiem neatbilstošām precēm, konstatējot nepilnības, preces no aprītes izņem arī paši uzņēmēji. I. Pilmanis norāda - par produkta drošumu atbild ražotājs. «Ir nevis pirmstirgus kontrole, bet tirgus kontrole. Patērētāju aizsardzības centrs cenšas ierobežot negodīgus ražotājus, soda tos, kas pārkāpj, nevis uzlied par pienākumu veikt pārbaudes visiem ražotājiem,» saka I. Pilmanis. Līdz ar to varot teikt, ka standarti ir pat *bīstamāki* par normatīviem, jo tos, kuri neievēro standartus, soda pats tirgus. Tiesa, specifisku preču, piemēram, medicīnas iekārtu, liftu, drošumu apliecināšanas sertifikācijas institūti; kopumā Eiropā pastāv astoņi produktu atbilstības standartam apliecināšanas veidi, no kuriem pats vienkāršākais – ražotājs pats, uzņemoties pilnu atbildību, apliecinā, ka produkts ir drošs. Otrā pusē skalai atrodas sīki specifiskas pārbaudes, kad kāda institūcija, sertifikācijas institūts pārbauda katru vienību pirms tās laišanas tirgū. Pa vidu šai skalai ir, pie-

mēram, prototipu pārbaude, kas ļauj ražot produktus atbilstoši pārbaudītajam prototipam, kā arī kvalitātes sertifikācija.

Neizgudrot no jauna

To, vai un kādi standarti pastāv, ir ļoti būtiski noskaidrot, sākot kāda produkta ražošanu un domājot par tā realizāciju plašākā tirgū. «Piemēram, šobrīd ir vienāds lādētājs visiem mobilajiem telefoniem, izņemot iPhone. Ja izdomāsi ražot telefona lādētājus, protams, varat tos ražot kādus vien gribat, bet Eiropā esam kopīgi vienojušies par standartu lādētājiem, pie kura ieteicams pieturēties, lai to varētu pārdot,» saka I. Pilmanis, uzsverot – nevajag vēlreiz izgudrot velosipēdu, bet gan vēltīt uzmanību un resursus uzlabojumiem un inovācijām. Šobrīd ir ap 20 tūkst. Eiropas standartu, tie attiecas uz 70% rūpniecības produktu, viņš rēķina. Pārtikas sektorā standartu ir ievērojami mazāk - lielākoties ir nekaitīguma prasības, ne standarti. «Lai arī ko nerunāja, stājoties Eiropas Savienībā, gurķiem nav standartu,» nosmaida LVS vadītājs.

Kopējs un savs

Vienojoties par Eiropas standartu, valstis to pieņem kā nacionālo, atceļot visus konfliktējošos. Faktiski ar vienu ES standartu tiek aizstāti 33 valstu nacionālie standarti, atverot vairāk nekā 600 milj. cilvēku

” VIEDOKLIS

Līdzeklis vēlmju un iespēju samērošanai

Dina Melgalve, a/s Latvijas Finieris standartizācijas un sertifikācijas eksperte:

A/s Latvijas Finieris eksperti vairāk nekā desmit gadus piedalās Eiropas standartizācijas organizācijas (CEN) tehniskās komitejas (TC 112) Koksnes plātņu saplākšņa, pārbaudīto un CE marķēšanas darba grupās. To dara divi darbinieki vidēji vienu dienu mēnesī. Ir vairāki ieguvumi no dalības standartu izstrādē: zināt un pielietot produktu kvalitātes, īpašību un tehnoloģiskos procesus precīzāk raksturojošās kontroles metodes; profesionāli sniegt informāciju klientiem, argumentēti izvērtēt viņu vēlmju un prasību pamatotību, preventīvi novērst vai minimizēt strīdus gadījumus, izglītēt un konsultēt uzņēmuma speciālistus (pārdošanas, iepirkuma, ražošanas, ekoloģijas utt.), ceļot darbinieku kvalifikāciju. Tāpat pie ieguvumiem minama iespēja iegūt un uzturēt personīgus kontaktus ar augsta līmeņa pētniekiem – Eiropas autoritātēm, dot savu intelektuālo pieredzi nacionālajam un Eiropas standartizācijas, pētniecības un nozares organizācijām, paaugstināt uzņēmuma reputāciju, prasme, precīzi sastādīt testēšanas un sertifikācijas specifikācijas, palielināt atbilstības dokumenta pielietojuma apjomu, tādējādi būtiski samazinot testēšanas izmaksas, kā arī savlaicīgi prognozēt normatīvo aktu un standartizācijas izmaiņas, iespēju robežās tās ietekmēt vai savlaicīgi sagatavoties neietekmējamajam. Standarti ir efektīvs līdzeklis klientu vēlmju un ražotāja vai izplatītāja iespēju samērošanai un mijiedarbībai. Būtiskus labumus no standartizācijas var gūt, ja ražo vai izplata standartizētu un plašā teritorijā pieprasītu produktu. To prasmīgs un argumentēts lietojums dod iespēju pierādīt ražotā vai izplatāmā produkta salīdzināmību un pārākumu pār konkurentu produktiem.

plašu tirgu. «Vienojoties par Eiropas standartu, mēs vienojamies par vienādiem spēles noteikumiem, vienotu kārtību 33 valstīs,» saka I. Pilmanis. Tā Eiropas tirgū arī paredz, ka Latvijas uzņēmējiem tieši tāpat kā kolēģiem Vācijā, Anglijā, Francijā ir iespēja piedalīties Eiropas standartu izstrādē. Paraleli tam neviens nav liedzis izstrādāt arī nacionālas nozīmes standartu, viens no pēdējiem piemēriem ir gāzes kvalitātes standarts. Līdz ar gāzes tirgus liberalizāciju rodas nepieciešamība pēc kvalitātes standarta gāzei, kas tiks iekļauta vienotā sistēmā. Pēc tam, kad standartu izstrādes tehniskajā komitejā tiek lemts izstrādāt kādu standartu par to tiek informēta Eiropas standartizācijas institūcija. Ja arī citām valstīm rodas interese par ierosinājumu, kopīgi tiek izstrādāts Eiropas standarts. Ja izrādās, ka šāds standarts kaut kur jau top vai jau ir tapis, Latvijas tehniskajai komitejai nav tiesību izstrādāt jaunu standartu, taču ir iespēja paust interesi piedalīties izstrādes procesā. Savukārt, ja neviena cita valsts neizrāda interesi, var tapt nacionālais standarts. Aktīvi standarta – gan nacionālajā, gan Eiropas līmenī - izstrādā Vācija un Lielbritānija. Pēdējā, piemēram, ir plastiskās ķirurģijas standarts – ja kādreiz pacienti varēja brīvi izvēlēties pakalpojuma sniedzēju, tajā

skaitā raugoties pēc ārstiem ārpus savas valsts, kuru pakalpojumi, iespējams, ir lētāki, tagad apdrošinātāji gatavi apmaksāt pakalpojumu tikai tajās medicīnas iestādēs, kas saņēmušas speciālu sertifikātu. Jautāts, vai tas uzskatāms par sava veida tirgus aizsardzības mehānismu, I. Pilmanis atbild apstiprinot. Vienlaikus viņš uzsver - Eiropas standarts visur ir vienāds, taču, ja konkrētā joma nav harmonizēta un tajā nav ieviesti Eiropas standarti, uzņēmumam jāskatās, vai mērķkvalitāte uz noteikto produktu attiecas standarti. Lai gan to ievērošana ir brīvprātīga, var izrādīties, ka bez noteiktām kvalitātes zīmēm savu produktu, piemēram, lielveikalu plauktos nemaz nevar *iebidēt*. Nevis tāpēc, ka tas ir liegts, bet gan tādēļ, ka pircējs bez šiem apliecinājumiem konkrēto preci vispār nepirks un tirgotājs tādēļ to savos plauktos neliks.

Varētu aktīvāk

Jautāts, vai Latvijas uzņēmumi, eksperti aktīvi iesaistās standartu izstrādē, I. Pilmanis atzīst, ka varētu vēlēties vairāk. Latvijā ir reģistrētas 56 standartizācijas tehniskās komitejas, dažas gan aktīvi nedarbojas, ir pievienotas kādām citām komitejām. Attīstītās valstīs šo komiteju skaits sniedz vairākus simtos. Aktīvākie ir lielie uzņēmumi, kuri, iespējams, vairāk izprot standartu būtību

un iespēju tos ietekmēt, un kuriem turklāt ir pietiekami resursi šādai darbībai. Tāpat interese izrāda eksporta tirgos strādājošie, iespējams, tas saistīts ar eksporta partneru ietekmi. Tomēr pa labam piemēram ir arī starp jauniem, inovatīviem uzņēmumiem. Pēdējā laikā vērojams, ka pieaug būvkompaniju ieinteresētība standartos. «Būvniecības jomā citās valstīs ir dažādi nacionālie standarti, lai katru reizi, darbus pieņemot, pasūtītājam un izpildītājam nav jāstrīdas par to, kā nokrāsota siena, vai tā ir pietiekami taisna utt. Latvijā šādu standartu trūkst,» uzskata I. Pilmanis. LVS vadītājs arī saka – uzņēmēji līdz galam neizprot līdzdalības standartu izstrādē nozīmību. Tas nereti tiek uztverts kā sabiedriska darbs. Lai arī standartu radīšanas mērķis ir veicināt kopēja labuma gūšanu, piedalīšanās tā izstrādē ir tiešs ieguvums biznesam. «Vienmēr ir patīkamāk spēlēt spēli, kurā zini noteikumus, vēl labāk – ja pats piedalīsies šo noteikumu izstrādē un zini, kāpēc tādi ieviesti. Nevis zini, ka to nedrīkst tāpēc, ka nedrīkst, bet gan - to nedrīkst, tāpēc, ka...» salīdzina I. Pilmanis. Kā vēl viens ieguvums minama arī iespēja jau pirms konkurentiem, kas nepiedalās standartu izstrādē, zināt par gaidāmām izmaiņām tirgū un laikus tām pielāgoties.